

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sprogstant pirmiesiems pavasario pumpurams

Turbūt daugelį menininkų, kurie matuoja gyvenimą ir laiką tarp miesto ir kaimo, sujaudino rašytojos Jolitos Skablauskaitės mirtis (š.m. kovo 10 d.). Praėjusiame Priedo numeryje (š.m. kovo 10 d.) redaktorė Renata Šerelytė įdėjo J. Skablauskaitės apsakymą, parašytą taip įtaigiai, kad skaitytojui turėjo sujudinti visus dirgsnius. Iškviesti pamąstymus: gyvenimo gražumo ir beviltiškumo. Laiko trumpumo ir begalybės. Ir pasvarstymus, kodėl vieniems viskas klojasi kaip sviestu patepta, o kiti, turintys jautrią sielą ir gilų tarsi šulinys talentą, nustumiami į paribį. Vieniems premijos ir garbė, kitiems užmarštis, kaip, tarkim, poetei Danutei Paulauskaitei, kažkuo primenančiai Jolitos Skablauskaitės likimą, tik dar skaudesnę ir užmaršesnę...

Juk pavasario saulė šviečia visiems vienodai, ir ta gyvenimo neteisybė, badydama akis, dar labiau žeidžia širdį. Štai Dalios ir Povilo Mataičių sukurto ir žmonių pamėgto folkloro teatro gyvenimas buvo lyg skaudžių vinių prismaigstytas kelias... Galų gale tas kelias brutaliai buvo nutrauktas pačios Kultūros ministerijos, kurios uždavinys turėtų būti globa tokių reiškinių, kaip unikalus teatras, garsinantis Lietuvą įvairiuose žemynuose. Tokio reiškinio daugiau Lietuvoje jau nebus...

Nužudytas teatras! Kas tai padarė – teguli ant jo sąžinės. Paradoksalu, kad taip atsitiko prasidėjus Lietuvos atgimimui, kai tuo tarpu per visas sovietmečio duobes tautinis Mataičių teatras sėkmingai išlaviruodavo... Ar ne panašiai atsitiko su „Dienovidžiu“, anot filosofo Gintaro Beresnevičiaus žodžių: „Nužudytas „Dienovidis“. Buvo žmonių, kurie „Dienovidį“ skaitė ir tai buvo jų laikraštis. Su istorijos intarpais, su dešiniąja eseistika... dešinysis kultūrinis savaitraštis. Nebėra „Dienovidžio“...

Nebėra „Dienovidžio“, nebėra G. Beresnevičiaus, nebėra Skablauskaitės... Keičiasi kartos, byra sovietmečiu išsaugoti ir iškentėti idealai, skursta, tarsi niekam nereikalingi jų nešėjai, pagrauzti pavydo nuodų, sudėtingo gyvenimo padarytų žaizdų. Mums turėtų būti svarbu, ar tų, išėjusiųjų, sielos sklendo mėlynuose Dangaus ūkuose, lydimos angelų giesmių ir reginčios Dievo veidą. Manau, kad jos yra arti Dievo sosto. Ne suprimityvinto senoviškų kunigijos atstovų ir pamaldžiųjų močiucių maldaknygių Dievo... Jos regi tikrąją Dievo dvasią, tą Trejybę, kuri iškilmingai vadinama *Pancreator*...

Su palinkėjimais pirmųjų pavasario žibučių šiapus ir anapus marių...

Benas Urbutis

efoto.lt nuotr.

***

*Dabar aš po kitą pasaulį bastausi,
Daugiau aš tavęs neišdrįsiu mylėti,
Dabar aš bastausi tarp sausio ir sausio,
O gatvės tavim ir manim tebekliedi.*

*Dabar aš ant skardžio sau namą statausi,
Čia nieks nežinos, kaip manęs nemylėjai, –
Jame aš nuo ryto lig ryto draugausiu
Su vėju ir saule, su saule ir vėju.*

*Rytoj aš anksčiau už visus atsibusiu,
Erškėčių vainiką surasiu ant slenkščio,
Nuo lapų rūdijančių dulkes nupūsiu,
Kelionei ilgai aš žemai nusilenksiu.*

Danutė Paulauskaitė

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Benas Urbutis. Sprogstant pirmiesiems pavasario pumpurams • **2-as psl. M. G. Slavėnienė.** Apmąstymai, Reformacijos metams praėjus (6) • **3-as psl. Danutė Paulauskaitė.** Iš sodo vistančio. Poezija • **4-as psl. Nešk savo šviesą ir tikėk.** Jūratė Kuodytė kalbina Renatą Marcinkutę-Lesieur • **5-as psl. Erla.** Tautos pasipriešinimo okupacijai istorija • **6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Europą sudrebinti besiruošiantis muzikos festivalių sezonas jau čia pat • **7-as psl. Jūratė Ivanauskienė.** Lietuva – žemės žodis švenčiausias. Dar sykj apie Bernardą Brazdžionį (2) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: **Liudijimai apie Mariją Gimbutienę • „Apie laisvę ir apie tulpės žiedą“**

Prof. Ingė Lukšaitė

Prof. Dainora Pociūtė-Abukevičienė

Apmąstymai, Reformacijos metams praėjus (6)

M. Gražina Slavėnienė

Tęsinys. Pradžia 2018 m. kovo 10 d., „Kultūroje“

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvai praradus valstybingumą, dėmesys reformacijai Lietuvoje laikinai nublanko. Lietuvos SSR laikotarpiu pokarinėje tarybinėje Lietuvoje dėl politikos ir cenzūros reformacijos ir tautos kultūros problemos konceptualiai negalėjo būti viešai svarstomos. Be to, tarybinės Lietuvos istorikams nebuvo priemami buvę Karaliaučiaus archyvai, be kurių nauji tyrimai buvo neįmanomi. Nepaisant nepalankių sąlygų, kai kurie istorikai sugebėjo apeiti cenzūrą. Pvz., Juozas Jurginis palietė reformaciją savo veikalė „Renensansas ir humanizmas Lietuvoje“ (1965) ir atspausdino kelis svarbius šaltinius – Mykolo Lietuvio „Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius“ (1966), Abraomo Kulviečio „Tikėjimo išpažinimą“ ir kt.

Atkūrus Nepriklausomą Lietuvą, atsivėrė galimybė pradėti rimtas studijas apie religijos ir kultūros procesus, vykusius LDK ir Prūsijoje reformacijos laikotarpiu. Pasirodė Domo Kauno, Jūratės Trilupaitienės ir Dainoros Pociūtės tyrinėjimai. Didžiausią darbą atliko Ingė Lukšaitė, kruopščiai apžvelgdama reformaciją kultūros istoriko požiūriu. Lukšaitės išvados griaua senus stereotipus ir istorinius mitus. Istoriografijai jos išvados reiškia iššūkių naujai analizuoti nusistovėjusias interpretacijas, priimtas kaip istorinė tiesa. Su jomis galima sutikti ar nesutikti, bet nebebus galima rašyti apie reformaciją jų neišstudijavus. Lukšaitės tezes puikiai papildė naujausioji Dainoros Pociūtės monografija „Nematomos tikrovės šviesa“, išleista 2017 m. kaip oficiali Reformacijos 500-ųjų metinių minėjimo dalis.

Ką reformacijos judėjimas davė Lietuvai? Evangelikai liuteronai ir evangelikai reformatai pirmi parengė du pilnus Šv. Rašto vertimus (J. Bretkūno ir S. B. Chilinskio), evangelikų reformatų giesmių ir maldų rinkinį „Kniga nobaznistes krikščioniszkos“. Jie pirmieji atkreipė dėmesį į liaudies kalbą, pirmieji rūpinosi valstiečių mokslu, privertė ir Lietuvos katalikus rūpintis liaudies švietimu ir knygų spausdinimu. Reformacija sukėlė didelį spaudos poreikį. Lietuvių kalbos vartojimas pamaldose pakėlė kalbą į spaudos statusą. Pirmosios knygos lietuvių kalba – katekizmas, elementorius, giesmynai, krikšto bei kitų apeigų tekstai padėjo pagrindus lietuviškai raštijai; buvo pradėta laužyti nuo pat krikščionybės priėmimo įsitvirtinusi tradicija, kad Lietuvoje kalbama vienaip, bet rašoma lotyniškai arba kitomis „rašto“ kalbomis. Pirmosios knygos lietuvių kalba buvo naujovė, stipriai paveikusi visuomenės sąmonę.

Antroji Mažosios Lietuvos evangelikų karta pakėlė raštiją lietuvių kalba į naują pakopą. Buvo ne tik verčiami, bet ir rašomi originalūs autoriniai tekstai. J. Bretkūno Biblija (versta 1579–1590 metais)

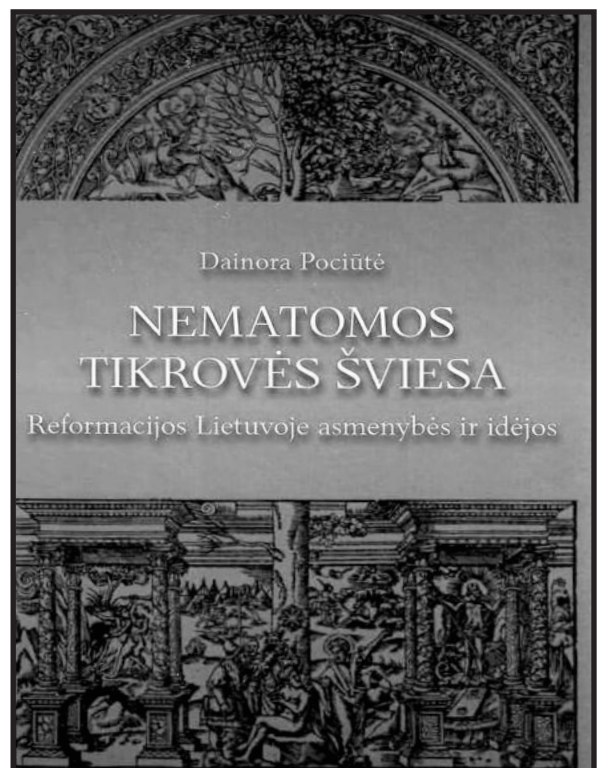
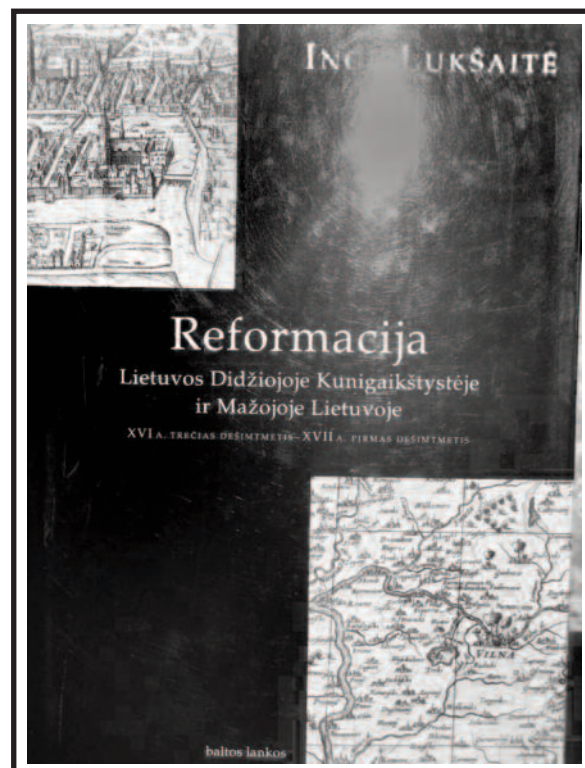
yra pirmasis visas Biblijos vertimas į lietuvių kalbą. 1591 m. buvo išleista J. Bretkūno „Postile“. Šv. Rašto ir kitų sudėtingų tekstų vertimai reikalavo plačios leksikos, įvairaus abstraktumo semantikos. Lietuvių kalbos raštija Mažajoje Lietuvoje pastoviai kilo į aukštesnį lygį, po keleto šimtmečių subrandinusi Kristijoną Donelaitį.

Liuteronų sėkmingai pradėta raštija išjudino LDK katalikišką elitą. Vyskupas Merkėlis Giedraitis, naudodamas evangelikų liuteronų strategiją, pradėjo organizuoti katalikiškų knygų lietuvių kalba parengimą ir spausdinimą, siuntė dvasiškius į liaudį ir liepė naudoti žmonių kalbą. XVI a. pabaigoje evangelikai ir katalikai leido panašaus pobūdžio religines knygas beveik tuo pačiu metu. 1595 m. Mikalojaus Daukšos „Postilės“ ir Jokūbo Ledesmos katekizmo vertimai buvo išleisti kaip atsvara evangelikams. Be abejojimo, palyginus su vertėjais Mažajoje Lietuvoje, evangelikai reformatai LDK buvo labai atsilikę, dar tik pradinėje vertimų stadijoje, bet raštingumas gimtosios kalbos pagrindu prasidėjo ir LDK. Nors dar nebuvo plačiai realizuotas, jis pradėjo naują etapą, nesibaigusį pasibaigus reformacijai. Kitaip sakant, studijuojant reformacijos istoriją tuo pačiu galime studijuoti lietuvių kultūros ir kalbos raidą.

Lyginant LDK kultūros būklę XVI a. pradžioje – raštijos, švietimo, kai kuriuos elito mentaliteto bruožus – su situacija amžiaus pabaigoje, matome, kad pirmojoje pusėje kultūra keitėsi labai greitai ir įvairiai. Istoriografija iki šiol nepakankamai vertino spaudos kaip naujovės įžengimą į LDK kultū-

ra – XVI a. pradėjo formotis ar susiformavo daugybė naujų kultūros reiškinių, kurių raidą galima sekti net iki XVIII amžiaus pradžios. Nuo XVI a. pirmojo ketvirčio buvo ryškiai subrendęs švietimo institucijų ir mokymo turinio reformos poreikis, jį įrodė Kulviečio aukštesnioji mokykla Vilniuje, knygų leidyba ir rašto vartojimas visuomenės gyvenime, parapinių mokyklų tinklo steigimas, neoscholastinių ir teologinių tekstų bei poleminės literatūros kūrimas ir t. t. Šiame pirmajame, liuteroniškajame etape Romos bažnyčia vengė gilintis į visuomenės poreikius, nieko nekeitė, liko konservatyvi. Nauja pozicija susiformavo tik XVI a. pabaigoje, kai bažnyčios vadovybė pradėjo pozityviai reaguoti į reformatorių pradėtas reformas ir patenkinti visuomenės poreikius jas įgyvendinant.

Ingė Lukšaitės duomenys parodo reformaciją naujoje šviesoje. Jos pagrindinė tezė: svarbiausias reformacijos vaidmuo buvo sukurti pozityvią įtampą tarp protestantiškos visuomenės dalies ir persitvarkančios katalikų bažnyčios. Žvelgiant kultūros istoriko akimis, LDK reformacija kaip aktyvus religinis, kultūrinis ir visuomeninis judėjimas truko apie 100 metų – iki XVII a. vidurio. Kol ji buvo pozityvi opozicija, ji buvo LDK kultūrinio gyvenimo dinamizuojantis variklis. Tai – didžioji reformacijos Lietuvoje reikšmė. XVII a. antroje pusėje, ėmus dominuoti jėgai ir prievartai, produktyvi kultūros raida sustojo. Nuo XVII a. vidurio jau nekalbame apie reformaciją kaip judėjimą, bet kaip apie evangelikų liuteronų ir evangelikų reformatų bažnyčių kaip tikiybinių mažumų istoriją. □

DANUTĖ PAULAUSKAITĖ IŠ SODO VYSTANČIO

***

Prasideda vėjų kova žūtbutinė,
Apie tave aš galvoju nedrąsiai,
Tavo rankos tebekvepia pieva ir vasara.
Kai žiedą Šalpusnio po langu nuskynei,
Tušti kambariai mus išskirstė po vieną.

Baltų tavo rankų šalta mėnesiena
Mane tarsi aklą vėl atveda atveda,
Kai medžių ošimas pažadina akmenį,
O sienų nelaisvė plazdėjimą sielų,
Kažkas ten, nedegdamas žiburio, sėdi.

Tamsi tavo gatvė...

efoto.lt nuotr.

EILĖRAŠTIS SU OBUOLIAIS

Ką mes darysime rytoj?
Kam šitaip nusikaltom?
Tu negali akių pakelti,
Aš negaliu akių pakelti.
Kokie juodi nakties langai.

Tu ranką ištiesi lengvai,
Bet ji manęs pasiekt negali,
Aš sėdžiu ant kėdės kraštelio,
Kava ir obuoliai ant stalo
Po tokia tolima ranka.

Paskui prisimeni kažką,
Stiklinę pastumi netyčia,
Kažkas turėjo atsitikti,
Kaip garsiai laikrodis čia tiksi,
Kaip tu ilgai šukes renki.

O gal svečiai atsilankys?
Aš ranką nuo kėdės keliu,
Bet tau padėti negaliu, –
Tarp mūsų šaltis obuolių
Iš sodo vystančio.

LAUKAS

Jonuko – brolelio atminimui

Tejsimčiau varnas, bažnyčių ir lietu,
Pajuodusių medžių procesiją lėtą,
Kažkieno šaltą delną ant savo kaktos.

Negreitai virš miško aušra sužėrėjo,
Kažkas iš už medžio kiekvieno žiūrėjo,
Pelėšiais ir skruzdėm kvėpėjo tamsa.

Mus vijosi vėjas, akis man užmerkė,
Iš miško man atpūtė paukštį atsargų,
O medžiuos teliko sparnų šnaresys.

Jo niekas tuomet tamsoje nepamatė,
Mane tarsi pūką jau kėlė iš ratų,
Trumpos jo giesmės neišgirdę visai.

Kaip aš nenorėjau iš sapno pabusti,
Paukščiu tuo daugiau niekada nebebūti,
Tik plunksną surasti ant žemės kietos.

LABANAKT

Labanakt. Žiūrėk, kaip pajuodo
Laibos šakos obels,
Kažkas iš numirusių sodo
Tau į langą pabels.

O žodžiai keli – ne paguoda,
Labanakt vis tiek,
Kol galiu tau per gruodą
Šaltą ranką ištiest.

Kalbėčiau ilgai. Bet labanakt,
Jau spindi žvaigždė,
Patekėjusi šiųnakt
Iš mano širdies.

***

Dar palaukit manęs. Jums ant veido šviesa
– paskutinio raudono saulėlydžio.
Pasiliksiu laukų vidury, ir užmiršit mane lyg
nebuvusią.
Ant kalno degs jūsų laužai, kol vanduo
suledės ratų vėžėse,
Ir dūmais pakvipusį dangų laižys aštrus
karvių liežuviai.

Čia miškai prie manęs pasislinks – svetimi
ir tušti jau,
Mano kojos į molį įklimps, ir lig jūsų langu
aš atbėgt negalėsiu.
Sutemus dainuodami miško kirtėjai
Eis pro šalį į tolstančią, gėstančią šviesą.

Nuvažiuosit į mažą miestelį sekmadienį,
Aš stovėsiu arklių akyse ir į viską žiūrėsiu
liūdnei kiek ir vaikiškai,

Jus sugrįžtant žiema pasitiks, ir, šalčiu pirmą
kartą išgąsdinęs,
Jūsų namas gėgždės, lyg po jį kažkas
svetimas vaikščiotų.

KELIAS TEMSTANT

Dabar apie mane galvok –
Jau sunkūs miego paukščiai sklando
Virš mano pašiauštos galvos,
O ant vandens šešėlis lengvas.

Sušukt, pabust, išsivaduot,
Kai tamsoje rankas paliečia
Ir drumsčiasi griovių vanduo,
Ir paukščiai nejudą iš vietos...

Kol aš per kambarius keliausiu
Praeis naktis
Bet ryto veidas apsiniaukęs
Man nežadės geros dienos

Būtis kaip kaukė ar slėptuvė
Ji neišduos.

***

Vėl vakaro virpantys pirštai
Paglostys man galvą
O žolės supančios man kojas
Kad niekur daugiau iš namų neišeičiau
Bus vis vakaras, nieko nelauksiu

***

Šlamėkit, medžiai, paskutiniaisiais lapais
Namai liūdnei kaip Traklis
Bibliotekų šalti ir rūstūs kambariai
Aš pareinu ir nieks nepasitinka
Gyvenimas seniai paliko prieblanda
Ir liko jo nedaug

***

Žemiau parašyta Šarnelė
Prakeikimo ir meilės šalis

Ruduo ten ateina nuo kapinių
Ir ima kalbėti tavo balsu

Bet nieko neprimena langas
Pro kurį tu kadaise žiūrėjai

Bet nieko neprimena knygos
Kurias tu kadaise skaitei

Sugrįžau aplankyti namų
Bet namų neradau

Nešk savo šviesą ir tikėk

Renata Marcinkutė-Lesieur

Jūratė Kuodytė

„Nešk savo šviesą ir tikėk“ – tai pavadinimas garbės apdovanojimo, kurį Lietuvos Kultūros ministerija skiria už ypatingus nuopelnus kultūrai ir menui. Toks apdovanojimas neseniai buvo skirtas ir žinomai Lietuvos vargonininkei, pedagogei ir sakralinės muzikos koncertų Vilniaus šv. Kazimiero bažnyčioje organizatorei Renatai Marcinkutei-Lesieur. Ar reikia progų norint padėkoti už prasmingus, kasdienius, gražius darbus, kurie džiugina, pripildo šviesos ir vilties daugelio širdis? Nebūtinai, kaip ir nebūtinai apdovanojimai, kad žmogus imtųsi prasmingos ir reikalingos veiklos vardan kitų, vardan tos Lietuvos. Ir vis dėlto tie regimi garbės ženklai padeda atkreipti kitų dėmesį į žmones, kurie tyliai ir kartais sunkiai triūšia, tačiau yra nepastebimi, nes nesireklamuoja, nesiekia įvertinimo ar pagyrų, ir suteikia progą jiems padėkoti. Tokia proga naudojuosi, kalbindama Renatą Marcinkutę-Lesieur.

Vargonininko profesija kažkuria prasme yra viena iš tų, kur tarsi atrodo, jog pats dangus yra jos atlikėjas: girdime įstabius garsus, tačiau nematome to, kuris juos išgauna. Kaip vargonai Jus „pasigavo“ tokiai nežemiškai tarnystei?

Iš tiesų vargonininko profesija yra šiek tiek incognito. Mūsų nesimato, mes tik girdimės, tačiau ta muzika praskamba, nuaidi, žmogus ją išsineša ir viskas. Girdimi vargonai, o ne žmogus. Mes triukšmaujame tais vamzdžiais, stogus kilnojam ir niekas nežino, kuris iš tų žmonių sėdėjo prie vargonų, žinoma, jeigu specialiai tuo nepasidomi. Tuo noriu pasakyti, jog mes esame ne scenos žmonės. Mūsų veikla dažnai būna nematoma. O ir tas garbingas apdovanojimas, manau, yra skirtas ne man vienai. Niekas iš mūsų negimėme vakar ir veikla, kurią mes pradėjome, retai būna tuščioje vietoje.

Ir aš nepradėjau sakralinės muzikos koncertų ir kitos veiklos tuščioje erdvėje. Prieš mane jau labai ilgai arė dirvonus ir po šiai dienai aktyviai dirba profesorius Leopoldas Digrys, kuris tikrai daugiau nei 25 metus darbuojasi šv. Kazimiero bažnyčioje, kartu su vyskupu Jonu Boruta įkūrė čia Religinės muzikos centrą ir tai, ką aš darau šiandien praktiškai yra tąsa jų pradėto darbo. Sakralinės muzikos valandas, kaip vargonų muzikos sekmadieninius koncertus prof. L. Digrys pradėjo dar 1960 metais, taigi ši tradicija, galima sakyti, tęsiasi jau daugiau kaip 55 metus.

Tai skamba neįtikimai, mat pats žodis „sakralus“ sovietmečiu juk buvo negalimas. Tad kyla klausimas, kaip keitėsi muzikos repertuaras ir sakralumo muzikoje suvokimas nuo tų sovietmečio koncertų Paveikslų galerijoje, o tiksliau – išniekintoje Vilniaus arkikatedroje iki šių dienų?

Sakralumo turinys ir esmė, manau, nesikeičia per amžius. Vargonų muzikos koncertai, žinoma, pirmiausia buvo suvokiami kaip koncertai, kai jie vyko paveikslų galerijoje, ir visai kitaip jie priimami, kai šiandien jie vyksta Vilniaus arkikatedroje. Sakralinės muzikos koncertai perėjo nuo pusvalandžių į valandą, o šv. Kazimiero bažnyčioje taip jau vyksta daugiau nei 20 metų. Drįstu pasakyti, kad mes su profesoriumi Digriu stengiamės jautriai į tą žiūrėti ir atsakingai parenkame kiekvieno sakralinės muzikos koncerto repertuarą. Vis tik bažnyčios erdvė įpareigoja, kad ir ką mes bandytume sakyti, ar kiekvieną reikalą pritempti prie sakralumo. Taip, dažnai mes susiduriame su reiškiniu, kai muziką įvelka į bet kokią rūbą ir tiesiog pavadina tai sakralinės muzikos koncertu. Tai padaryti labai nesunku, tik ar tokiu būdu neklaidinami klausytojai?

Teigiame, kad kaip ir kiekviename mene, taip ir muzikoje sakralumo apibrėžtis yra aiški, ir tai nebūtinai sutaps su mūsų taip

mėgstama dvasinga muzika, t.y. gražia, malonia ausiai, ramiai nuteikiančia ir t.t. ?

Sutinku, ir mano pastanga yra išlaikyti tą tikrąjį sakralumo turinį, jis tikrai yra ir tikiuosi, kad klausytojai tai jaučia. O grįžtant prie pradžių pradžios, vertėtų paminėti ir mano savotiškas priklausomybes dviems bendruomenėms: akademinėi bendruomenei (esu Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dėstytoja) ir Bažnyčios bendruomenei (priklausau šv. Kazimiero bažnyčios bendruomenei) kartu su visais sakralinės muzikos koncertais bei su sekmadienio Mišiomis.

Ko gero, reikėtų pradėti nuo tos pirmosios bendruomenės, kuri turbūt labiausiai kalta dėl mano pašaukimo ir pasirinkto vargonininko kelio. Visi mes, kurie išaugome sovietų laikais, pirmiausia grojome fortepijonu ir aš tuo labai džiaugiausi, grojau jau nuo 5-erių metų. Nors mano visa šeima yra gydytojai, tačiau aš labai dažnai susiduriu, kad gydytojo ir muziko profesijos yra itin artimos. Vieni liečiasi prie žmogaus kūno, o kiti prie sielos, tačiau abi vienaip ar kitaip gydo. Daktarai labai myli muziką, dažnai yra muzikalūs ir aktyvūs koncertų lankytojai.

Būdama antrame kurse tuometinės konservatorijos, išgirdau, kad galima mokytis vargonų fakultatyve. Tuo metu vienintelis profesorius jame buvo Leopoldas Digrys. Vargonų katedros, kaip kad yra šiandien, tada dar nebuvo. Metus pasimokiusi fakultatyve, išstojau pas Virginiją Survilaitę. Tuo metu ji dar buvo tik pradėdanti dėstytoja, šiuo metu jau profesorė. Keletą metų tikrai buvo sunku, nes mokiausi abi specialybes paraleliai, tiek fortepijoną, tiek vargonus. Tai buvo, prisipažinsiu, nelengva, mat norint sąžiningai mokytis dvi profesijas vienu metu, tenka pavargti. Iš pradžių baigiau vieną specialybę, po to kitą, dirbau eilę metų kaip pianistė, mokiau groti vaikus mokykloje, koncertavau, akompanavau įvairiems ansambliams, chorams ir t. t., na ir tuo pat metu, kaip vargonininkė labai greitai pradėjau dėstyti Muzikos ir teatro akademijoje, nes, tik prasidėjus Sąjūdžiui, čia buvo įsteigti vargonininkų kursai, skirti bažnyčios vargonininkams, kurie apskritai kartais net neturėjo muzikinio išsilavinimo, tačiau iš klausos ir pašaukimo tarnavo bažnyčiose.

Sovietmečiu vargonininko profesija buvo pavojingas užsiėmimas...

Taip, mes žinome, kas sovietmečiu galėjo dirbti bažnyčios vargonininkais – tai pasišventę žmonės, mylintys

Dievą, tikintys ir drąsūs, dažnai labai muzikalūs iš prigimties, kartais su muzikiniu išsilavinimu, tačiau rečiau. Jie tiesiog pašventė savo gyvenimą darbei bažnyčioje prie vargonų, taip, jie turėjo supratimą apie vargonavimą, bet tikrai ne profesionalų. Ir aš buvau pirmoji dėstytoja Muzikos akademijoje, kuri tuos kursus vedė. O, tai buvo be galo didelė ir įsimintina patirtis. Vargonininkų amžius buvo nuo 20-ties metų iki bemaž 80-ties metų! Susirinkdavo tokie skirtingi žmonės, su skirtingu išsilavinimu ir gyvenimo patirtimi...

Vienas pačių įdomiausių mano studentų buvo netoli 80-ties metų Vilniaus šv. Onos bažnyčios vargonininkas. Vien tai, jog jam užteko smalsumo ir noro mokytis groti vargonais – jūs įsivaizduokite tokio amžiaus žmogų ateinant mokytis pas 25-erių metų dėstytoją!

Dirbote Muzikos akademijoje, o juk po Vargonų auditorijos langus matyti buvusio sovietų saugumo pastato sienos ir rūšiai, kuriuose žmonės buvo kalinami dėl tikėjimo. Vienas iš ten uždarytų žmonių pasakojo, kad girdėdavo skambant vargonų muziką ir tai teikdavo vilties, kad kada nors Lietuva vis tiek bus laisva...

Kaip gera sužinoti, kad mūsų muzikavimas teikė vilties dovana! Tikrai, minėtas vargonininkas, būdavo, prieina prie lango ir sako: „Žinokit, per šitą langą mes matome mano kameros langus, aš ten buvau.“ Ir jis man pasakodavo apie tarakonus jo kameroje, plūkto molio grindis, apie tai, kaip jis būdavo kankinamas, kaip ten buvo baisu, drėgna, šalta. Vien klausydamasi tokių istorijų, aš gavau tikrai daug daugiau iš jo, nei jis iš manęs, viso labo išmokęs valdyti šiek tiek geriau vargonus kaip instrumentą. Šio „studento“ patirtį atsiminsiu visą gyvenimą.

Sovietmečiu žmogus, pasiryžęs būti bažnyčios vargonininku, rizikavo: vienas daugiau, kitas mažiau, bet toks pasirinkimas visai šeimai užkirsdavo kelią kilti karjeros laiptais. Ačiū Dievui, tai jau praeitis.

Sakralinės muzikos koncertai džiugina žmones, pasiliekančius po šv. Mišių šv. Kazimiero bažnyčioje. Tačiau kiek jų organizavimas, o ypač tų koncertų, kurie įtraukiami į šv. Kristoforo festivalį ir kuriuose groja pasaulyje garsūs užsienio atlikėjai, „kainuoja“ Jums, pagrindinei organizatorei?

Mes apdovanojimą gauname kartą gyvenime, aš antrą kartą tokio diplomo nebegausiu. O po tuo slėpi kartais labai sunkus, galiu pasakyti net šiek tiek įkyrintis darbas.

Nukelta į 8 psl.

Iš k.: Renata Marcinkutė-Lesieur ir LR Kultūros ministrė Liana Ruokytė-Jonsson

Tautos pasipriešinimo okupacijai istorija

Erla

Kas geriau už tą smulkaus sudėjimo dailią moterį galėtų parašyti apie 1944–1953 metų pasipriešinimą? Nijolė Gaškaitė pasirinko kovos su okupantais kelią dar besimokydama dešimtoje klasėje. Patriotinis laikraštis „Laisvės balsas“ – jos pasipriešinimo ir rašytinės kūrybos pradžia. Studentė Nijolė tęsė pagrindinę veiklą su bendraminčiais Kauno politechnikos institute. Bet KGB agentai grupę susekė. Merginą ištrėmė Sibiran.

Drašus žvilgsnis iš nuotraukos. Nenugalėtos, nors iš pažiūros trapios moters. Kviečiantis nebijoti, nepalūžti. Nijolė Gaškaitė slapčia rašė, rinko Sibire kalinamų moterų – politinių kalinių pavardes. Grįžusi iš tremties tęsė studijas, įsidarbino Statybos ir architektūros tyrimo institute. Gyvenimą susiejo su pokario rezistencijos vado Jono Žemaičio sūnumi. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę statybos inžinierė N. Gaškaitė-Žemaitienė dirbo istorijos archyvuose, rašė ir leido knygas.

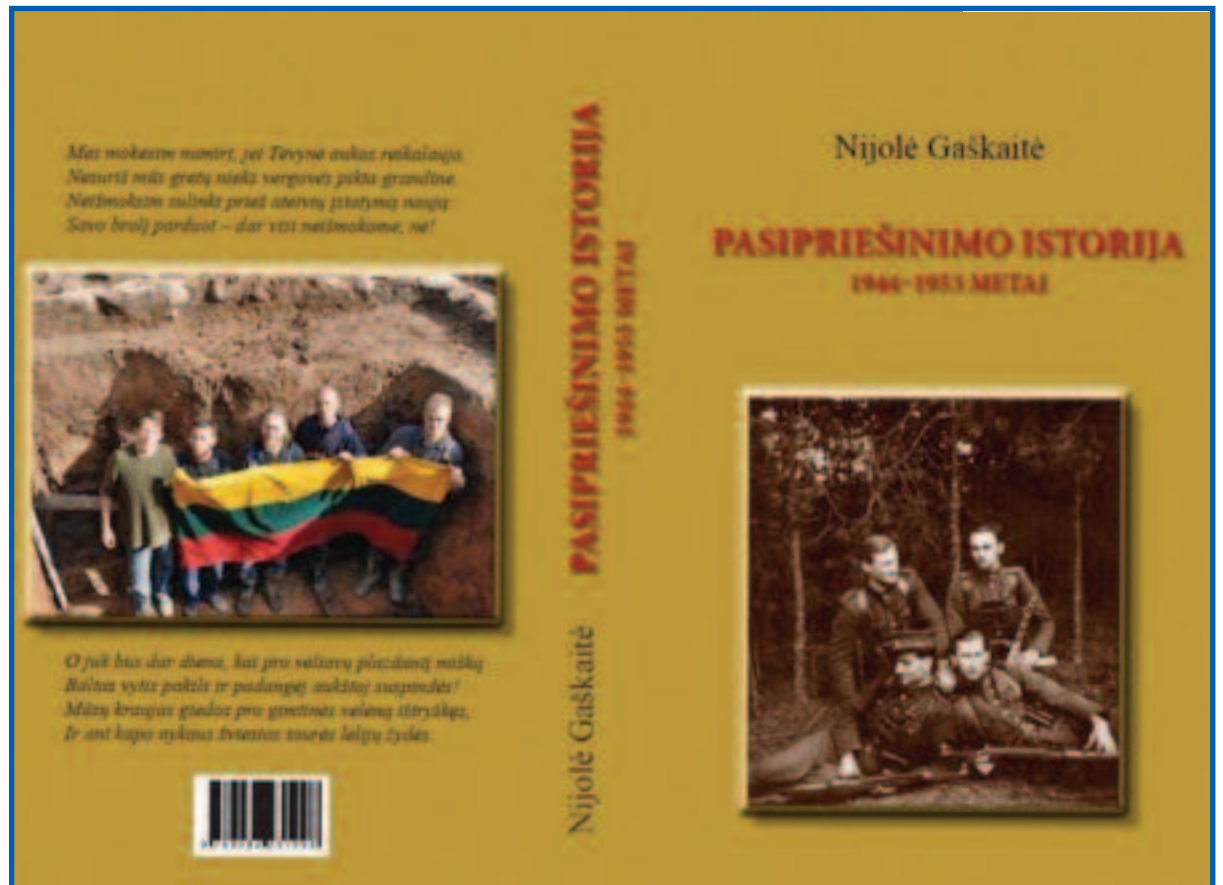
„Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai“ – jau trečias papildytas knygos leidimas, kurį išleido „Diemedžio leidykla“ Vilniuje 2016 m. Pirmame viršelio puslapyje keturių jaunų ginkluotų vyrų (Dainavos apygardos partizanų) nuotrauka ir raudonomis raidėmis užrašytas pavadinimas – nesumeluoti laikmečio ženklai. „Mes mokėsime numirti, jei Tėvynė aukos reikalauja. /Nesuriš mūsų gretų nieks vergovės pikta grandinė“ – tai ištrauka iš rezistencijos poetės Dianos Glemžaitės eilėraščio, publikuojamo ant ketvirtos knygos viršelio.

Atvertęs pirmą viršelį skaitytojas ras partizanų apygardų formavimosi 1946 metais žemėlapi. Atvertęs ketvirtą viršelį – Lietuvos partizanų apygardų 1949–1950 m. žemėlapi. Knygos struktūrą sudaro įžanginė dalis, šeši pasipriešinimo istorijos periodų skyriai, partizaninio karo etapų bei svarbesnių įvykių ir žymesniųjų partizanų biografijų skyriai. Beveik šimtas puslapių skirta partizanų rašytiems tekstams. Leidinio pabaigoje siūlomos literatūros, asmenvardžių rodyklės ir vietovardžių rodyklės nuorodos.

Knygos meninį vaizdą diktuoja laikmetis, tematika, santvarka. Tarp kieto rišimo spalvotų viršelių su žemėlapiais – beveik trys šimtai penkiasdešimt puslapių nespaltoto filmo fotofiksacijų, tekstų, brėžinių. Leidinio rėmėjai – Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis ir Ferdinandas Gužas (Australija). Recenzentai – dr. Arvydas Anušauskas ir dr. Kęstutis Girnius.

Įžangoje Kęstutis Girnius konstatuoja: „Nors parašyta lengvu stiliumi, ši svarbi knyga pateikia apibendrintą, nuodugnia archyvų analize pagrįstą laisvės kovų vaizdą. Įžanginiame straipsnyje profesorė Ona Voverienė knygą vertina kaip aukščiausius reikalavimus atitinkančią mokomąją literatūrą: ‘Pasipriešinimo istorijos...’ vadovėlis – pirmasis atkurtoje nepriklausomoje Lietuvoje, iki šiol niekieno nepralengtas nei žinių apie Lietuvos partizanų ginkluotą pasipriešinimą okupantui platumu, nei pateikiamų istorinių įvykių gausa”.

Knygoje nagrinėjami šeši pasipriešinimo periodai – šeši skyriai, kurių kiekvieną galima skaityti nebūtinai eilės tvarka: padėtis Lietuvoje baigiantis Antrajam pasauliniam karui, Lietuvos sovietinimas; priešinimasis okupacijai 1944–1946 metais; partizaninis karas 1946–1948 metais; partizanų gyvenimas ir kova; Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio susi-

kūrimas, pasipriešinimo silpnėjimas; partizaninio karo pabaiga. Nors kiekvienas skyrius yra savarankiška tam tikros temos ar laiko apybraiža, tačiau juos jungia vieninga sandaros konstrukcija. Skyriai ir jų poskyriai prasideda nuo moto – partizanų rankraščių citatų. Tekstų naratyvas grįstas argumentais.

Tik nutolus frontui, okupantai griebėsi knygų naikinimo. 1944–1951 m. sunaikinta 600 tūkstančių knygų. N. Gaškaitė aprašo Lietuvos išlaisvinimo bylos problematiką, susijusią su aukščiausiosios pagrindinio vadovybės sukūrimu Lietuvoje. Tų įvykių dalyviai: Jonas Noreika-Generolas Vėtra, Ona Lukauskaitė-Poškienė ir Stasys Gorodeckis...

Leidinio iliustracijos – nuotraukos ir dokumentų faksimilės. Autorės inžinerinis išsilavinimas suponavo istorinius faktus, statistinius ir organizacinius elementus pateikti grafiškai – schemų, diagramų, struktūrų pavidalu. Knygoje galima susipažinti ir su partizanų slėptuvių architektūra. Požeminiai statiniai, šuliniai, praėjimai, nišos, užmaskuoti rūšiai užfiksuoti nuotraukose, iliustruoti brėžinių konstruktyviniuose pjūviuose, piešiniuose. Skyriaus pabaigoje autorė pateikia svarbiausių įvykių santrauką, o po kiekvieno teksto kreipiasi į skaitytoją, ieško dialogo su skaitytoju porubrikoje: pasvarstykime – „Kodėl partizaninio karo pabaigoje padaugėjo išdavysčių? Kas tam turėjo daugiau įtakos: aštuonerius metus užsitęsusi kova ir partizanų nuovargis, dėl trėmimų ir kolektyvizacijos susilpnėjusi partizanų atrama kaime ar didėjantis atotrūkis tarp partizanų siekių ir vis labiau prisitaikančios prie okupacijos visuomenės?“ – toks būtų vienas iš pasvarstymų.

Skyriuje apie partizaninio karo etapus – glaudta svarbesnių įvykių santrauka. Žymesniųjų partizanų biografijose išskirčiau Jono Žemaičio ir Juozo Lukšos asmenybes.

Informatyvi ir jausminga išlikusių partizanų tekstų, dokumentų, kūrybos, maldų, epistolijos chrestomatija. Kai kurių dainų melodijos užrašytos

natomis. Įsijausti į partizanų būtį padeda Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštis, kuriame jaunuolis aprašo išgyvenimus ir kuria kovos su priešu strateginius planus: „Aš vis galvoju sudaryti atskirą spaudos ir propagandos skyrių. Galbūt tada darbas eitų sklandžiau.”

Dzūko susirūpinimas Tėvynės ateitimi aktualus ir šiandien: „Kas iš tos Lietuvos, jeigu ji nustos geriausios savo dalies? Kas bus iš jos, jeigu atėjus lemiamam momentui, nebus kam jos prikelti, išgydyti?... Gal vėl atsiras smulkūs žmogeliai su savo politiniais „kromeliais”, su savo politinėmis rietenomis, pradės mus auklėti...”

Kad skaitytojas pajustų partizanų dvasią ir laikmetį, vertėtų perskaityti partizanų rašytų tekstų chrestomatiją. Grožiniai kūrybiniai žanrai išlaiko etnografiškumą. Sakralinės tradicijos ir papročiai transformuojami į batalinių sąlygų erdvę: „Kur ta saulė? Kur jos žerinti ugnis? Vienas šūvis, ir kraujuotas smilkinys”. Eilėraščių kulkomis šaudo partizanai – poetas Bronius Krivickas. Politiniai dokumentai, kreipimaisi į užsienio hierarchijas ar į tautiečius aiškūs ir logiški, parengti profesionaliai ir moraliai.

Nijolės Gaškaitės knygą „Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai” verta perskaityti ir turėti savo bibliotekoje. Knyga, atrakinusi išsivadavimo kovų praeitį, atranda sąsajas su savo herojais kituose leidiniuose (Ona Halina Lukauskaitė-Poškienė „Apie laisvę ir apie tulpės žiedą”. Sudarytoja dr. Dalia Striogaitė) su istorinių įvykių dalyvio sūnumi Sakalu Gorodeckiu, tiriančiu tėvo ir jo bendražygių kovų ir pralaimėjimų aplinkybes. Negaliu nepaminėti, kad Sakalas praėjus daugybei metų Vilniuje surado namą, kuriame ir vyko pagrindinės Lietuvos vadovybės steigimo susirinkimai.

„Pasipriešinimo istorija 1944–1953 metai” supažindina skaitytoją su partizaninio karo laikotarpiu, aplinka, detalėmis. Trečiasis leidimas rodo, kad knyga populiari ir tauta mena savo didvyrius, įkvepiančius patriotizmui ateinančias kartas. □

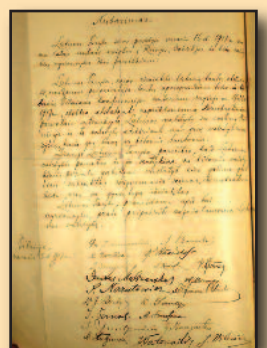

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Balandžio 22 dieną, sekmadienį, 1 val. p. p. Balzeko lietuvių kultūros muziejus kartu su LR generaliniu konsulatu Čikagoje rengia susitikimą su **LIUDU MAŽYLIU**, Kauno Vytauto Didžiojo universiteto profesoriumi, kuris Vokietijos diplomatinuose archyvuose surado mįslingai pradingusį Lietuvos nepriklausomybės aktą. Nepraleiskite progos iš pirmų lūpų išgirsti pasakojimą apie šio Lietuvai svarbaus istorinio dokumento paiešką, užduoti klausimus ir išgirsti Jums rūpimus atsakymus. Paskaita – lietuvių kalba. Bus vaišės. Auka 10 dolerių.

Susitikimas vyks **Balzeko lietuvių kultūros muziejuje, 6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL**

Daugiau informacijos: info@balzekasmuseum.org • www.balzekasmuseum.org • 773-582-6500

Europą sudrebinti besiruošiantis muzikos festivalių sezonas jau čia pat

Ieva Marija Mendeikaitė

Ant kulnų minančios ir jau pavasarį pasivyti bandančios vasaros kiekvienais metais laukia dauguma žmonių; saulėtas oras, gaivūs ledai ir šalti gėrimai, nesibaigiančios dienos bei trumpos naktys sužadina kiekvieno iš mūsų teigiamas emocijas. Kiekvienais metais ypatingai vasaros laukiančiųjų sąrašuose visuomet galima išvysti ištikimų muzikos mėgėjų, nes tik šiuo sezonu metu pasaulyje vyksta patys garsiausi ir įvairiaspalviškiausi pasaulio muzikos festivaliai, į kuriuos nenuvykti tikram geros muzikos fanui šiais metais būtų tikras vasaros išėikvojimas veltui. Ši vasara tikriausiai bus viena įspūdingiausių, nes būtent jos metu įvairiuose pasaulio muzikos festivalių scenų kampeliuose bus galima išvysti grupes, kurių daugelis gerbėjų ilgai laukė ir nežinojo, ar dar verta tikėtis jų sulaukti.

Europos festivalių gigantų varduose ne pirmus metus galime pastebėti figūruojančius – Open'er, Sziget, Roskilde, Tomorrowland, Boomtown, Glastonbury, Primavera Sound ir t.t.

Vienas iš absoliučiai nuostabių dalykų, kurie tik kada nors gali atsitikti muzikos pasaulyje – tai, kad šiais metais muzikos festivalių scenas Europoje puoš tik tam, kad vėliau jas sudrebintų, tokie atlikėjai kaip Arctic Monkeys, Gorillaz, Depeche Mode, Kasabian, Kendrick Lamar ir daugybė kitų, gerai užkietėjusiems muzikos fanams žinomų atlikėjų vardų.

Tačiau norintiems sąlygiškai ramaus, idiliško, bet kartu ir kupino gerų atlikėjų festivalio rekomendacijos keliautų tik į Positivus. Latvijoje, Salacgrīvoje vykstantis trijų dienų muzikos festivalis Positivus kiekvienais metais surenka bendros muzikos mėgėjus. Šimtu dešimčia kilometrų nuo šalies sostinės Rygos nutolęs miestelis ir festivalio svečių, ir atlikėjų nuolatos giriamas dėl idiliškos festivalio lokacijos, gražių pajūrio vietelių. Po atviru dangumi festivalio lankytojai kviečiami klausytis plataus spektro muzikinių atlikėjų, tarp kurių šiais metais galime išvysti ir gerai pasaulyje žinomą, melancholiškos muzikos mėgėjų dievaitį Nick Cave & The Bad Seeds, kartu šiais metais į tą pačią sceną lips ir tokie atlikėjai kaip Tove Lo, The Prodigy, Torres, Mura Masa, Lauv ir kiti. Positivus ypatingas tuo, kad jo metu festivalio lankytojai turi progą įsigyti ne tik muzikinių atributų, bet kartu ir meno dirbinių, tokių kaip drabužiai, batai, papuošalai, kurie yra rankų darbo ir originalaus dizaino.

Atmetus Positivus, bet vis tiek norintiems paklausti muzikos ir būti kuo arčiau Lietuvos, geriausias pasirinkimas šiais metais – Open'eris. Open'er – tai Lenkijoje, Gdynios miestelyje vykstantis, keturias dienas trunkantis festivalis, tiesa, daugiausiai visgi pritraukiantis roko mėgėjus, tačiau nepaliaujantis stebinti ir įvairesnio muzikinio skonio klausytojus, prie kasdienio roko pridėdamas truputėlį skaniai skambančios alternatyvos bei modernios muzikos vardų. Atvykęs į šį festivalį kiekvienas muzikos mylėtojas turi turėti drąsos ir nebijoti dešimties ir daugiau tūkstančių žmonių minios, pasižymėti gerą nuovoka ir suprasti, kad stovėti priekinėje eilėje per tokio masto festivalius – ne pati geriausia mintis, jeigu nori išsaugoti savo kūno dalis nesuspaustas ir gerai funkcionuojančias. Taip pat la-

šalys nėra prie širdies, visuomet nenuvilianti išeitis bus Budapešte, pačiame miesto centre vykstantis Szigets festivalis. Szigets šiais metais ilgai laukusiems muzikos fanams paruošė itin skalsią muzikinę programą, tarp žinomų vardų įtraukė tokius muzikos gigantus, kaip Kendrick Lamar, Lana Del Rey, Bastille, Liam Gallagher, Goo Goo Dolls ir t.t.

Na, o jeigu Szigets ir Open'eris skamba pernelyg ramiai ir nuobodžiai, o šiais metais nori savaitę vasaros atiduoti visiškam masiniam vakarėliui bei paklaustyti geriausių pasaulyje DJ – Tomorrowland

yra tavo pasirinkimas. Belgijoje, kiekvienais metais skirtingomis scenos puošmenomis ne tik Europą, bet ir visą pasaulį stebinantis muzikos festivalis Tomorrowland šiemet taip pat kviečia su itin skambia muzikos programa, kuri padės visiškai atitrūkti nuo realybės ir akimirka pamiršti, kad gyveni žemėje, nes visa festivalio atmosfera nukels į magišką pasaulį, kurio niekada prieš tai dar nesi matęs. Pagrindinei festivalio scenai nuobodžiauti ne leis muzikos milžinai Alan Walker, Carl Cox, Charlotte de Witte, Hardwell, Netsky, Steve Aoki, Vini Vici kartu su Tiesto, Don Diablo tarp daugybės kitų elektroninės ir hip hopo muzikos atlikėjų.

Artėjant vasarai palinkėčiau visiems nepamiršti skėčių, botų, geros nuotaikos ir vietos ant rankos, kurios prireiks visoms festivalio apyrankėms nulaikyti! □

bai svarbu atsiminti, jog Lenkijoje oras nėra kurortinis ir smarkių liūčių tikriausiai išvengti nepavyks, tad labai svarbu yra pasiimti bent po kelias poras batų ir atminti, kad neperšlampama striukė yra būtinybė; na, o jeigu orai lepins saule ir šiluma, šalia visuomet bus jūra, kurioje festivalio dalyviai galės atsivėsinti. Šiais metais Open'eris atidaro nuostabų festivalio sezonų startą, ragindamas kitus festivalius vyti ir skelbdamas, kad net po penkerių metų pertraukos jame jau pačią pirmą festivalio dieną bus galima išvysti legendinę alternatyvaus roko grupę Arctic Monkeys, kuri fanus ruošiasi nustebinti savo naujo albumo pristatymu ir naujomis, dar niekada negirdėtomis dainomis, kurios pirmą kartą bus atliekamos gyvai.

Na, o jeigu alternatyvūs rokas ir kaimyninės

Open'er festivalio Lenkijoje fragmentai

Lietuva – žemės žodis švenčiausias (2)

Bernardas Brazdžionis

Jūratė Ivanauskienė

Pabaiga. Pradžia 2018 m. balandžio 7 d. „Kultūroje“

Į mažą juodą 57 lapų užrašų knygelę vienas po kito įrašyti eilėraščiai, sukurti čia pat, pasienyje ir vėliau, jau klajojant Austrijos ir Vokietijos keliais. Ji pavadinta „Svetimi kalnai“. Ir jau šioje pirmoje rankraštinėje knygelėje tarp 57 knygelės lapuose sugulusių daugybės eilėraščių ir užrašų, – vienas prasmingiausių eilėraščių – „Šiaurės pašvaistė“:

*Lietuva – mano šiaurės pašvaistė
Ir gelė sidabrinių rytų.
Kas krauju tavo veidą nulaistė
Ir ko raudū prie kryžkelės tu?*

*Ak, raudočiau ir aš apkabinęs
Tavo kojas gimtoj pakelėj,
Kad iš tavo padangės lininės
Kristų džiaugsmo dienos spinduliai,*

*Kad sugrįžęs ant Nemuno kranto
Iš tremtinio kelionės liūdno
Glausčiau, tartum relikviją šventą,
Radęs slenktį namų pelenuos.*

*Ak, norėčiau raudoti iš džiaugsmo
Ir pajust, kad po kojom esi,
Lietuva, žemės žodi švenčiausias,
Lietuva, žemės laimė šviesi!*

Vėliau, tikėtina, jau gyvenant Amerikoje, šio eilėraščio eilutė tapo poeto Bernardo Brazdžionio viso gyvenimo credo:

<...> Esu lietuvis katalikas. Iš esmės, ne iš paviršiaus. Idėjinis, ne reklaminis. Kas tokį mane vertino, pripažino ir kvietė, ten bendradarbiauau. Jokio žodžio nebuvau pasakęs prieš tuos, kurie vadinosi pažangiaisiais ir aktyvistais. <...>

Jei kam Lietuva tik cirko arkliukas, ant kurio jis per tautines šventes – per 16 vasario pajodinėja, o gerai uždrožęs ir per politinį priešą peršoka, tam aš visuomet sukelsiu tik „papkūtinimą“, nes man „Lietuva – žemės žodis švenčiausias“.

Bern. Brazdžionio rinkinyje išlikę net penkios skirtingos rankraštinės knygelės „Svetimi kalnai“, kurias pats Brazdžionis yra pasidaręs, ir tik vienoje jų eilėraščių „Šiaurės pašvaistė“ nėra įrašytas. Bern. Brazdžionis išsaugojo ir pirmąjį spausdintą knygos egzempliorių su korektūromis ir pastabomis redakcijai: „Formatas tebūna toks, nepjaustyti, nedaryti mažesnio. Skaitytojai patys išsipjaustys. Viršelio klišės piešinys baigiamas. Manau, kad pats spaustuvės vedėjas galės klišę cinkografijoj užsakyti. 15.XI.45.“

1945 metais Tiubingene išleistas eilėraščių rinkinys „Svetimi kalnai“, praėjus porai metų, 1947 m. apdovanotas Švietimo valdybos premija. Premijos skyrimo komisija „nutarė Švietimo Valdybos premiją už geriausią iki 1947.1.1. tremtyje išleistą lietuvių dailiosios literatūros knygą paskirti BERNARDUI BRAZDŽIONIUI už eilėraščių rinkinį SVETIMI KALNAI, kuriame autorius pilniau už kitus išreiškia tremtinio lietuvių pergyvenimus ir savo geriausiais eilėraščiais pakyla aukščiau už praeinamus rūpesčius į visuotinai žmogišką estetinio pasigėrėjimo sritį“.

Vasario 16-osios išvakarėse Tiubingene įvyko literatūros premijų įteikimo šventė. Atidarant iškilmes, Lietuvių tremtinių rašytojų draugijos pirmininkas Stasys Santvaras apžvelgė benamės ir be teisės literatūros padėtį, paminėdamas, kad „rašytojai, tartum pamotės raganos vaikai, apšmeižti, paniekinti, išblaškyti. <...> Juk ir šiandien, Vasario 16 d. išvakarėse, tą mūsų rašytojų vainikavimo šventę, mes švenčiam svetimam krašte ir neturėdami aiškiaus ir tikro rytojaus vaizdo.“

Tačiau šventė buvo didelė, išpūdinga, joje koncertavo Čiurlionio vardo ansamblis, iškilmes baigtos kukliomis vaišėmis laureatams ir mecenatams pagerbti. Rašytojams tai buvo itin džiaugsmingas

Literatūrinio darbo 30-mečio minėjimas. Bostonas, 1954 m. S. Santvaro sveikinimo žodis

įvykis: tremties sąlygomis skirtos net keturios literatūros premijos: didžioji literatūros premija (5000 RM) – skirta poetui Bern. Brazdžioniui; antroji – BALF'o (Amerikos lietuvių) premija (3000 RM) paskirta Alfonsui Nykai Niliūnui už jo debiutinį eilėraščių rinkinį „Praradimo simfonijos“. Trečioji, atgaivinta Lietuvos Raudonojo Kryžiaus premija (3000 RM) atiteko Kaziui Bradūnui už poezijos knygą „Svetimoji duona“. Ketvirtoji, leidyklos „Patria“ premija (3000 RM) skirta taip pat debiutantui Henrikui Nagiui už lyrikos rinkinį „Eilėraščiai“. Už šią premiją S. Santvaras dėkojo leidyklos savininkui p. J. Lenktaičiui ir pasidžiaugė, kad yra palaikoma Lietuvoje gyvavusi leidyklų „Sakalas“ ir „Spaudos Fondas“ tradicija. Laureatų vardu žodį tarė poetas Bern. Brazdžionis:

*Didžiai mūs gerbiami literatūros Mecenatai,
ponai jury komisijos nariai, ir jūs, kolegos
rašytojai, geri lietuviško kūrybos žodžio
bičiuliai, mieliosios tautietės ir tautiečiai brangūs,
Prieš prarastus septynerius metus,
senelio Vilniaus universiteto aulėj,
mes paskutinį kartą šventėm iškilmingai
gyvosios mūsų Lietuvos literatūros šventę.
Aš iš visos širdies atidaviau garbės ir meilės
didžiajam mūsų Kunigaikščių Miestui giesmę,
o Meno viešelių iešką draugai jaunieji,
kurie šiandien taip pat po laurų šaką laiko,
„Dainuok! Mes klausom...“ šaukė būryje tu, kur
mokėjo
kūrybos žodžio ir minties didybe džiaugtis,
kur tuo žodžiu gyveno ir širdy naujos kūrybos
žibintą ugdė. <...>*

*Kas mes, poetai? Ar dienų srovėj paklydęs aidas?
Ar žiežirbos, kurios be ženklų naktį gęsta?
Ar švyturys audroj, ar mariose padangių žvaigždės?*

*Kas mes? Minių šešėliai? Ar gyvos krūtinės balsas,
ir dabarties ir ateities tautos širdis ir kanklės? <...>
Mes turim kilt kaip potvynis, kaip qžuolai prieš
vėtrą
rankas ištiest ir vest minias ir nepalūžt ir augti!
O žodi, būk elegija mūs ilgesy tėvynės!
O žodi, būk heroika, kai skelbsim melui kovą!
O žodi, būk visų dienų maldų malda didžioji! <...>*

*Ir išvadavimo visų tautų didžiojo šventėj
Skambės, kaip aukso varpas, vardas Lietuvos,
jei ves vidurnaktį tamsiam jį didis Dievo žodis!*

1949 metų gegužės 15-ąją poeto Bern. Brazdžionio šeima atvyko į JAV. Po kelių mėnesių, 1949 metų rugpjūčio 19 d. interviu, publikuotame Amerikos lietuvių laikraestyje „Amerika“, Bern. Brazdžionis pasakė: „Iš Lietuvos pasišalinę kūrėjai buvo jau išibėgę Vokietijoje. Ten buvo susidariusios gana palankios sąlygos kūrybai ir yra daug padaryta. Bet viskas išblaškyta emigracijos. Mūsų kultūros procesas yra kryžkelėje. Jokios abejonės nėra, kad pagrindinė mūsų tautinės kūrybos bazė turės susidaryti čia, Amerikoje.“ Tame pačiame interviu poetas vylėsi, kad naujesiems atvykėliams pavyks sudaryti su ankstesniąja Amerikos lietuvių generacija didelę masę, kad kuriama Pasaulio lietuvių bendruomenė sutelks lietuvių kultūrinės kūrybos procesui, o įkurta Rašytojų draugija – „tai pirmas žingsnis šia kryptimi“.

Dar Nepriklausomoje Lietuvoje priskyres sau tautos pranašo vaidmenį, Brazdžionis ir šįkart numatė į priekį...

1953 metais, gyvendamas Bostone Bern. Brazdžionis išleido eilėraščių rinkinį „Didžioji kryžkelė“. „Rinkinyje Didžioji kryžkelė Brazdžionis kuria, sakytum, lietuviškąjį mesianizmo variantą: tėvynės kanchia įgyja religinės prasmės, meilė tėvynei sutapatinama su religiniu pergyvenimu. Lietuva virsta mitine šalimi – prarastuoju rojumi ir Pažadėtąja Žeme, šiandien egzistuojančia vien kankinių ir egzilų sąmonėje. Poetas liudija tragišką šios šalies likimą ir pasaulio nuodėmę. Čia jo žodis prilijgsta maldai.“ (T. Venclova).

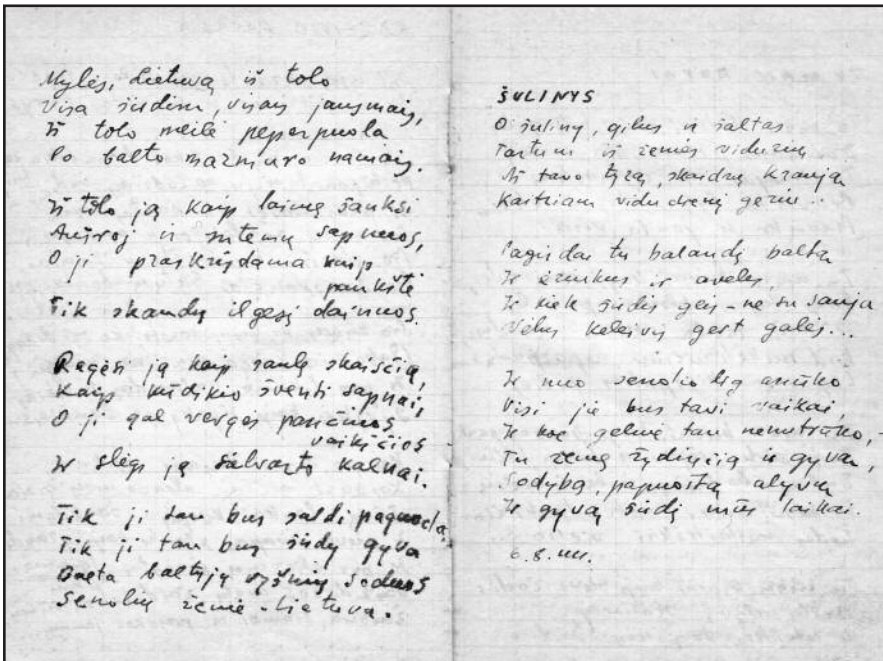
1954 m. vasario 28-ąją, sekmadienį, 3 val. 30 min. po pietų, Čikagoje, Lietuvių auditorijos mažojoje salėje įvyko Literatūros premijų įteikimo šventė. Tąkart buvo įteiktos dvi premijos, abi biržiečiams – Bernardui Brazdžioniui Lietuvių rašytojų draugijos premija už eilėraščių rinkinį „Didžioji kryžkelė“, Leonardui Žitkevičiui – jaunimo literatūros premija už eilėraščių rinkinį „Saulutė debesėlius“. Jaunasis laureatas šventėje nedalyvavo, tad premiją gavo paštu. Bern. Brazdžioniui 500 dolerių čekį įteikė vienas premijos mecenatų J. Maliorius.

Savo kalboje Bernardas Brazdžionis pasakė: „Mano žodis bus grynai asmeniškias – trigubas ačiū: Dievui, tautai ir lietuviui. Dievui – už jėgas per tris literatūrinio darbo dešimtmečius; tautai – kad tris kartus pasirinko mano parašytą žodį. O prie ačiū lietuviui, t.y. lietuviškajai visuomenei, noriu paaiškinti.“

Nukelta į 8 psl.

Bernardas Brazdžionis

Atkelta iš 7 psl.

Bern. Brazdžionio rankraštis

Kodėl? Nes ir mano širdis padalyta tarp trijų miestų. Pirmasis miestas – Bostonas, Amerikos Atėnai, uostas prie Atlanto, kur praleidau savo pirmuosius vaikystės metus, kur antrą kartą pajutau žemę, kad ir svyruojančią po kojomis; arčiausia Lietuvos uostas, ir iš jo norėčiau, kad išplauktų laivas į tėvynę. Antrasis – New Yorkas; pasaulio sostinė. Didysis tautų ir politikos Babelis. Ten daugiausia mano kartos rašytojų. Ir Chicago. Didžiausia lietuviška sala pasaulyje, miniatiūrinė Lietuva Amerikoje: su teatru, kaip Kaune, su akademinių dienų artimiausiais bičiuliais, kaip uni-

versiteto sienose, su tūkstantine auditorija gyvų ir visos tautos rūpesčiais plakančių širdžių. Ir tos širdys mane nebe šiandieną papirko. <...> Jei jaunų talentų nepriaugtų, liūdna ir beviltiška būtų literatūros ateitis. Bet ir nepalankiausiose tremties sąlygose mūsų literatūra auga. <...> Netiesa, kas drįsta sakyti, kad rašytojų kartų „kova“ yra biologinė, ar dar drastiškiau, zoologinė kova. Rašytojų kartų kova yra Maratono bėgimas su kūrybos ugnimi. Nuo aukuro tautos praeityje iki aukuro neužmatomuose ateities akiračiuose. Tas kūrybinio žodžio žibintas eina iš kartos į kartą, iš

rankų į rankas, iš širdies į širdį. Jei kris vienas tu, kurie nešė, ims ir neš jį kitos, jaunos, galingos, broliškos rankos. Ir niekad kritimo vietoje nebus įsmeigtas kryžius su užrašu: čia mirė ir palaidotas lietuviškas žodis. Jis amžiais degs ir bus gyvas, kol bus gyvas bent vienas lietuvis. Jis, kaip ugnies stulpas, mus vedė, veda ir ves į didžiausią mūsų žemės idealą, į Lietuvą.”

Tąkart dėkojo už tris apdovanojimus – Valstybinę literatūros premiją, įteiktą Vilniuje 1940 m. už eilėraščių rinkinį „Kunigaikščių miestas“, Švietimo valdybos premiją, įteiktą Tiubingene 1947 m. už eilėraščių rinkinį „Svetimi kalnai“ ir tos dienos apdovanojimą – Lietuvos rašytojų draugijos premiją už rinkinį „Didžioji kryžkelė”.

1954 m. balandžio 27, 29 ir 30 d. numeriuose laikraštis „Darbininkas“ skyrelyje „SO. BOSTONO ŽINIOS“ paskelbė, jog gegužės 1 d. 6 valandą vakaro Bostono Lietuvių Rašytojų Klubas kartu su Bostono ateitininkais rengia poeto Bernardo Brazdžionio 30 metų kūrybinio darbo sukakties minėjimą.

Bostone, gražiai išpuoštoje Lietuvos Ramovės salėje, susirinko Bern. Brazdžionio kūrybos gerbėjai. Po

trumpo Bostono rašytojų klubo pirmininko S. Santvaro sveikinimo žodžio, išsamios J. Aisčio kalbos apie poeto kūrybinį kelią, A. Gustaitienės skaitomų posmų, įvairiausių sveikinimų, jubiliatas Bern. Brazdžionis pasakė, jog norėtų grįžti į savo kraštą, galėdamas pasakyti – kiek išsivežiau, tiek Tau, Tėvyne, parvežu.

Literatūrinių įvertinimų ir vėliau buvo dar įvairiausių – Maironio premija už „Vaidilą Valiūną“, „Aidų“ literatūros premija už poezijos rinkinį „Vidudienio sodai“, JAV Lietuvių Bendruomenės Literatūros premija už rinkinį „Po aukštaisiais skliautais“, Poezijos pavasario laureatas už rinktinę „Poezijos pilnatis”.

Apdovanojimų per gyvenimą būta gerokai daugiau, ir ne tik literatūrinių.

Aukštai įvertinti buvo ir kiti darbai, skirti Lietuvai ir Dievui: Bernardas Brazdžionis, Kauno (1995) ir Pasvalio (1991) miestų Garbės pilietis, Vytauto Didžiojo universiteto literatūrologijos Garbės daktaras (1994), apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino I laipsnio ordinu (1998), Šaulių žvaigžde (1996), Šv. Grigaliaus Didžiojo Riterių Komandieriaus ordinu (1998) bei Popiežiaus Jono Pauliaus II medaliu „PRO ECCLESIA ET PONTIFICE” (1986). □

Nešk savo šviesą ir tikėk

Atkelta iš 4 psl.

Norint ką nors organizuoti tenka daug bendrauti, derinti repertuarą, kad tai būtų įdomu, patrauklu. Vieną savaitę gauni itin aukštą įvertinimą, o kitą sužinai, jog kitiems metams neskirtas finansavimas koncertams. Su prof. L. Digriu dirbame visuomeniniais pagrindais, tą darome jau dešimtmečiais. Sakralinės muzikos centras neturi nė vieno etatinio darbuotojo. Kai ateis diena, kai matysime, kad mūsų pastangos ir darbas nėra reikalingi žmonėms, tuomet aš asmeniškai, ko gero, nieko ir neorganizuosiu. O juk profesionalai mažiausiai pusę metų ruošia valandos repertuarą, ir kai už tai negali pasiūlyti jokio honoraro būna labai sunku. Per metus gauname kažkiek iš Kultūros ministerijos vienam ar kitam festivaliui, vasaros koncertus ypač remia Kazickų šeimos fondas, ko dėka galime sulaukti užsienio atlikėjų. Stebiuosiu, džiaugiuosiu ir gerbiu Lietuvos muzikus, profesionalius vargonininkus, kurie sutinka groti be užmokesčio. Retas kuris yra atsisakęs arba užsiminęs, kad palauksias to laiko, kai turėsime pinigų.

Stebina tai, kodėl jie apskritai sutinka dalintis savo profesionalumu, kodėl jie suteikia laiką kitiems. Gal patraukia bažnyčios erdvė, o gal noras tiesiog pasidalinti, gal kartais ir noras pasirodyti. Tačiau manau, jog pirmiausia noras pasidalinti, nes kiekvieno menininko prigimties esmė yra dalintis savo talentu. Kiekvienas turėtų sutiks, kad neturime to, ko nesame

gavę. Todėl dėkoju už daugelį dalykų, kurie man yra suteikti ir jais dalinuosi, tikėdamas, jog panašiai mąsto ir jaučiasi daugelis muzikantų. Juk muzikinis talentas yra Dievo dovana, o po to jau seka daugelis kitų dalykų.

Apdovanojimo „Nešk savo šviesą ir tikėk“ pavadinime minima šviesa ir tikėjimas. Gal įvardytumėte tos šviesos šaltinį, iš kurio semiatės stiprybės, kad ją galėtumėte nešti kitiems?

Su tuo šaltiniu, su šviesos Davėju kiekvieno santykis yra kitoks. Ar jis gali būti apčiuopiamas, įvardijamas? Žinoma, kad tas žibintas degtų, reikia alyvos ir, ko gero, ją kažkas turi nuolat papildyti, nes žiūrėk, vieną dieną ims ir užges. Man šis apdovanojimas yra labai iškalbus ir brangus vien savo pavadinimu. Žinoma, ta alyva ir troškimas daryti, dalintis, neatina iš manęs pačios. Dėkoju Dievui, jog jis atvedė mane į jėzuitų bažnyčią, kad tėvai jėzuitai yra tie didieji mokytojai, kurie, matyt, laiku nukreipė žvilgsnį ten, kur tuo metu jis labiausiai ir turėjo būti nukreiptas.

Manau, kad noras darbuotis dėl kitų žmonių laimės tikrai neateina iš mūsų pačių. O didžiausias atlygis už triūsą man yra žmonių nuoširdi padėka, suvokimas, kad tai, ką darai, jiems yra reikalinga ir nepalieka tuštumos ar nejaukios tylos po koncerto, kad žmonės išėjo laimingesni, kažkiek praturtinę savo vidų, geresne nuotaika, pakylėti. Tai yra ir dovana, ir stimulas dirbti toliau ir tikėti. □

Kultūros kronika

Balandžio 9 d. prasidėjo vienas svarbiausių Lietuvos 100-mečiui skirtų kultūrinės programos užsienyje renginių – Paryžiaus Orsė muziejuje atidaroma paroda „Laukinės sielos. Baltijos šalių simbolizmas“. Tarptautinė žiūrovų auditorija Paryžiuje turės galimybę susipažinti su Lietuvos, Latvijos ir Estijos dailės periodu nuo XIX a. pabaigos iki 1918 metų. Ekspozicija atskleidžia profesionalią, Baltijos regiono dailininkų – simbolistų kūrybą, atspindinčią to laikmečio Europos meno tendencijas. Parodoje eksponuojami Mikalojaus Konstantino Čiurlonio, Petro Kalpoko, Antano Žmuidzinavičiaus, Petro Rimšos, Antano Vivalskio, Adomo Varno, Ferdinando Ruščico, Boleslovo Buikos, Stanislovo Jaročio darbai.

Baltic Countries

The London Book Fair
Market Focus 2018

Balandžio 10–12 d. vykusioje Londono knygų mugėje Lietuvai kartu su Latvija ir Estija suteiktas išskirtinis viešnių statusas – skirta speciali programa „Market Focus“. Tai puiki progą supažindinti su Lietuvos literatūra, kultūra, istorija, mūsų valstybės atkūrimo šimtmečiu. Pasirengimas Londono knygų mugėi vyko ketverius metus. Per tą laiką atrinkta ir išversta į anglų kalbą 19 naujų knygų, inicijuoti bendradarbiavimo projektai, parengti profesionalams skirti seminarai, literatūros renginiai mugėje ir Londono mieste. Atsirado naujų vertėjų į anglų kalbą. Sėkmingai įgyvendintas bendras iliustruotojų projektas „Pop Up“. „Baltic Countries Market Focus“ paviljone Lietuva, Latvija ir Estija savo stenduose pristatys pastaraisiais metais išleistų reikšmingiausių knygų kolekcijas. Lietuvos stende bus apie 200 knygų – grožinė ir vaikų literatūra, humanitarika, knygos apie Lietuvą, meno leidiniai, vertimai iš lietuvių kalbos bei informaciniai literatūrai ir leidybai skirti leidiniai.